

Fecr Yayınları: 583

CAHİLİYE DÖNEMİNDE
KÜLTÜR HAYATI

M. Hanefi PALABIYIK - M. Fatih DUMAN

Editör
Mehmet AZİMLİ

© FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika No: 13178)

Kapak
FCR (Coşkun IŞIKGÜL)

Mizanpaj
FCR (Dilek ÖZCAN)

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAÇITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Ekim 2022

ISBN: 978-625-8304-30-5

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.

Hacı Bayram Mh. Boyacılar Sk. No:14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0 312) 310 08 60
web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

M. Hanefi PALABIYIK
M. Fatih DUMAN

Cahiliye
Döneminde

Kültür Hayatı

Ankara 2022

M. HANEFİ PALABIYIK

1963 yılında Erzurum'da doğdu. İlk ve ortaokulu Ankara; liseyi ise Erzurum Endüstri Meslek Lisesi'nde tamamladı (1980). Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu (1987). Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi Anabilim Dalına araştırma görevlisi olarak girdi (1988) ve "İslam Devletlerinde Emniyet Teşkilatı" konusuy-la yüksek lisans (1991) ve "Gazneli Devleti Saray Teşkilatı" konusuy-la doktora tezini verdi (1996). 2004 yılında doçent, 2009'da da profesör oldu. Rektör yardımcılığı (2013-2015 Ardahan Ü.) Bölüm başkanlığı (2009-2012, 2017-2019), Bölüm başkan yardımcılığı ve anabilim dalı başkanlığı görevleri ile üniversite ve fakülte düzeyinde çok çeşitli komisyonlarda görev aldı. Hâlen Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi Anabilim Dalında çalışmaya devam etmekte olup, evli ve üç çocuk babasıdır. İngilizce, Arapça ve Farsça bilen ve çalışma sahası Siyer, İslam Tarihi, Hindistan ve Orta Çağ Türk Tarihi olan Palabıyık, tarihçilik, tarih felsefesi, sosyal bilimler ve ilahiyat çalışmalarını ilgi alanı olarak görmektedir. Yazarın, çalışma ve ilgi sahasıyla ilgili yayımlanmış kitap, kitaplarda bölüm ve makaleler ile ulusal ve uluslararası düzeyde tertiplenen sempozyum ve panellerde sunulmuş çok sayıda tebliğleri bulunmaktadır. Ülkemizdeki çeşitli resmî kurum ve STK'larda çok sayıda konferanslar vermiştir.

M. FATİH DUMAN

2001 yılında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2006'da Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Gelibolulu Mustafa Âli'nin Zübde-tü't-Tevârih Adlı Eserinin Edisyon Kritiği (1-110 varaklar Arası)" adlı yüksek lisansını; 2015 yılında ise Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Kureyş Kabilesi (İslam Öncesi Etnik, Siyasi ve Ekonomik Yapı)" isimli doktorasını tamamladı. İslam öncesi Arap toplumu, İlk dönem İslam tarihi, Akdeniz'de Müslümanlar ve tarih yazıcılığı gibi alanlarda çalışmalarını sürdürmektedir. Hâlen Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

EDİTÖRDEN

Anadolu İlahiyat Akademisi, Kur'an'ın, indiği dönemdeki sürecini iyi anlamak ve buna bağlı olarak da hangi ayet pasajlarıyla indiğinin tespit edilmesini sağlayabilmek amacıyla bir grup bilim insanıyla yaklaşık üç yıldır çalışmaktadır.

Bu amaçla sayısı on beşe varan çalıştay, panel ve davetli konuşmacılarla bu konu olgunlaştırılmaya çalışıldı. Nihayet bu çalışmaların ardından kurulan ve tefsir, hadis, İslam tarihi ve Arapça uzmanlarından oluşan heyetle daha spesifik oturumlar da yapıldı.

Oldukça özveri ve uzun bir çalışma süresi gerektiren bu çalışma ve girişimin amacı, yukarıda bahsettiğimiz gibi, elimizde sahabe tarafından sureler hâlinde cemedilmiş Mushaf tertibi ve nüzul sırasına göre anlaşılma çabalarının sıkıntılarını konuşarak pasaj pasaj/necm necm Kur'an nasıl anlaşılabilir konusuna yoğunlaşmaktı. Yani sahabenin tertip ettiği Mushaf'taki iniş sırasına uymayan ayet bölümlerini ayrı ayrı çıkarıp kronolojiye uygun sıralarsak acaba Kur'an'ın anlaşılmasına bir nebze daha katkımız olabilir mi sorusu esas konumuzdu. Bunu yapmak da hedef olarak belirlendi.

Ancak heyet olarak hedeflemiş olduğumuz bu çalışmaya temel olmak üzere öncelikle Kur'an'ın nazil olduğu Arabistan toplumunun Son risalet durumunun masaya yatırılması, yani Kur'an'ın nazil olduğu zeminin öncelikle anlatılması gerekiyordu.

Bu sebeple heyetimiz içindeki İslam tarihi uzmanı arkadaşlarımız görevlendirildi. Ayrıca konuyla ilgili iki hocamız da bu işe dâhil edildi. Bu bağlamda Kur'an'ın nüzulü öncesi cahiliye dönemini altı kitapta anlatmak üzere bu seri hazırlanırken Adnan Demircan'ın desteği ve Ahmet Keleş'in katkılarını unutamayız.

“**Cahiliye Döneminde**” üst başlığı altında serinin eserleri ve müellifleri şunlardır:

1. **Arabistan**-Mahmut Kelpetin
2. **Gündelik Hayat**-M. Hanefi Palabıyık
3. **Kültür Hayatı**-M. Hanefi Palabıyık- M. Fatih Duman
4. **Sosyal Hayat**-M. Fatih Duman- Korkut Dindi
5. **Ekonomik Hayat**-Adem Apak
6. **Dinî Hayat**-Mehmet Azimli

Anadolu İlahiyat Akademisi tarafından yürütülen bu proje tamamlandığında yaklaşık 5-6 ciltlik kapsamlı bir eser ortaya çıkacaktır. Söz konusu eserin tamamlanması zaman alacağı için birinci cildi oluşturan Cahiliye Döneminin yukarıda isimlerini zikrettiğimiz altı küçük kitap olarak okuyucuya ulaştırılması uygun görülmüştür.

Projenin tanıtılmasına katkı sağlayacak olan elinizdeki eserlerin basımını üstlenen Fecr Yayınevi'ne müteşekkirimiz.

Hayırlara vesile olması adına....

Editör
Mehmet AZİMLİ

ÖN SÖZ

M. Hanefi Palabıyık ve M. Fatih Duman tarafından hazırlanan bu kitap, “Cahiliye Döneminde Kültür Hayatı” başlığını taşıyorsa da kültüre ait bütün unsurları ele aldığı iddiasında değildir. Çünkü kültüre ait bazı başlıkların, diğer kitapların ele aldığı konular arasında olduğu görülecektir.

Burada, öncelikle ve özellikle belirtilmesi gereken husus, bu çalışmanın, ele aldığı konular itibarıyla, “Kur’an’ın indiği toplumda neler vardı, ortam nasıldı ve orada yaşayan insanların yani Kur’an’ın ve Resulullah’ın muhataplarının kültürel algıları neydi, nasıl şekillenmişti ve içeriği nasıl doldurulmuştu?” gibi soruların cevaplarının verilmesine yönelik bir hedef gütmüş olduğudur. Bu husus birçok açıdan ele alınmış ve elinizdeki kitap da aşağıdaki ana başlıklar üzerinden, bağlı alt konuları tespit etmeye gayret etmiştir: Zaman ve takvim, dil ve edebiyat, eğitim-öğretim ve eğlence.

Burada ele alınan konuların çok daha geniş araştırmalara konu edildiği veya edilmesi gerektiği de belirtilmelidir. Fakat belli hedef ve sayfa gözetilerek getirilen sınırlama, meselelerin

bazen genel bilgi düzeyinde verilmesini gerektirmiş, derinleşmeye ve ayrıntılara dalınmasına izin vermemiştir. Ayrıca gerek erken gerekse geç dönem klasik eserler ile modern araştırmalara başvurulması, zengin bir kaynakçanın oluşmasını sağlamış, bunun da ileri düzey okuyucularına katkı sunacağı düşünülmüştür. Ancak verilen bilgilerin, Kur'an'ı ve diğer tüm rivayet malzemesini anlayıp anlamlandırarak düzeyde olduğuna inanmaktayız.

Yine özellikle belirtilmelidir ki İslam öncesi dönem hakkında yapılan bir araştırma, çoğu zaman İslam'ın Mekke dönemini yani hicret öncesi dönemi de içermektedir. Hatta buna, fethine kadar Mekke ve Taif ile civar bölgeler hakkında gelen bilgileri de eklemek mümkündür. Çünkü hem İslam düşünce ve nizamı bu dönemde Mekke ve mezkûr diğer yerlere hâkim olmamış hem de Resulullah ve Müslümanlar, Mekke'de olsalar da toplumda etkili olmamışlardır. Hatta kendi dinî inanç ve yaşamlarından taviz vermiyorlarsa da genel olarak eskiden beri devam eden yönetim ve geleneklere uymaya devam etmişlerdir. Ancak unutmamak gerekir ki bu dönemde ahkâma dair şahsi ve içtimai emirler de henüz gelmemiştir ve gelenler de daha çok ahlaki emirler olarak karşımıza çıkmaktaydı. Buna göre cahiliye veya İslam öncesi döneme ait ele alınacak birçok husus, aynı zamanda hicrete hatta Mekke'nin fethine kadarki Mekke tarihini de ilgilendirmektedir.

Diğer yandan gerek Mekki gerekse Medeni ayetlerde geçen bir yasaklama veya Resulullah'tan o hususta gelen bir uyarı, genel olarak toplumda var olan ve o ana kadar devam eden cahiliyedeki bir uygulamaya işaret etmektedir. Bu durum, çalışma boyunca gözetilip vurgulanmaya çalışılmıştır.

Çalışmada isimler ile kavramların yazımında, tamamen *DİA*'nın yazım kural ve esaslarına uyulmaya çalışılmış, dipnotlarda kaydedilen eserlerin tümüne, kaynakçada da yer verilmiştir.

Kitabın açığa çıkmasında emekleri olan değerli çalışma arkadaşıma, projede yer alan arkadaşlarıma, yayınevi yetkililerine ve Tuncay Ceylan ile Mustafa İyidoğan'a teşekkürlerimi sunuyorum.

M. Hanefi PALABIYIK

İÇİNDEKİLER

EDİTÖRDEN	5
ÖN SÖZ	7
BİRİNCİ BÖLÜM	
ZAMAN VE TAKVİM	13
A) Tarihlendirme	13
B) Takvim	16
C) Nesî	23
D) Haram Aylar	30
E) Eyyâmü'l-Arab	36
İKİNCİ BÖLÜM	
DİL VE EDEBİYAT	39
A) Şiir	41
1. Muallaka ve Şairleri	48
2. İslam Öncesi Arap Şairleri	50
1. Çöl Şairleri	51
a) Şenferâ (ö. 525-550 arası)	51
b) Tebbeta Şerran (ö. 540?)	52
c) Antere (ö. 614?)	53
d) Urve b. el-Verd (ö. 594)	55
e) Züheyr b. Ebî Sülmâ (ö. 609?)	56
2. Saray Şairleri	58
a) İmruülkays b. Hucr (ö. 540?)	58
b) Tarafe b. Abd (ö. 564?)	60
c) Amr b. Külsüm (ö. 584 veya 600)	62
d) Hâris b. Hillize (ö. 570?)	65
e) Nâbîga ez-Zübyânî (ö. 604?)	66
B) Nesir ve Türleri	68

1. Hutbeler	70
2. Mesel, Hikmetli Söz ve Deyimler	71
3. Secili Sözler	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EĞİTİM-ÖĞRETİM	75
A) Eğitimin Yapı ve Özelliği	76
B) Kadınlar ve Eğitim	78
C) Toplum ve Eğitim Hayatında Köleler	81
D) Meslek Eğitimi	84
E) Eğitim Mekânları	86
F) Eğitimciler	97
G) İslam Öncesi Dönemde Okur-Yazarlık	105
1. İslam Öncesi Dönemde İlim ve Okuma-Yazma Geleneği	106
2. Mekke Döneminde Hz. Peygamber ve Okur-Yazarlık	124
Kâtiplik ve Kâtipler	128

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EĞLENCE	131
A) Müzik	131
Müzik Aletleri ve İcracılar	135
B) Panayırılar	137
C) Bayramlar ve Bayram Eğlenceleri	139
D) Hikâye ve Kıssa Anlatımı	141
E) Kumar	145
F) Fuhuş	147
G) Tavla ve Satranç	149
H) Piknik	150
I) Avcılık	151
J) Yarışlar ve Oyunlar	153
1. Koşular	153
2. At ve Deve Yarışları	154
3. Hayvan Dövüşleri	155
4. Ok Atma	156
5. Kurrek	156
6. Güreş	157
7. Yüzme	157
K) Çocuk Oyunları ve Oyuncaklar	158

KAYNAKÇA: ZAMAN VE TAKVİM/DİL VE EDEBİYAT161

KAYNAKÇA: EĞİTİM-ÖĞRETİM/EĞLENCE.....168